

חזרנו לדבר בקול

Category: דברים, כי תבוא

בפרשתנו תופעה ייחודית: ישנם פסוקים אותם אנו קוראים בקול נמוך ויש שקוראים בקול גבוה. מה עומד מאחורי המנהג הזה וכיצד עם ישראל חזר השבוע לדבר בקול רם?

ההרתעה חוזרת

השבוע היה מאוד מיוחד לישראל ולכל יהודי בעולם. סוף סוף הייתה תחושת רווחה והרגשה שקרה צעד שובר שוויון. המבצע הצליח לשקם את כוח ההרתעה של ישראל. במזרח התיכון תמיד ידעו שזה מסוכן להסתבך עם ישראל, אבל השבעה באוקטובר קירר את הפחד, זה כבר לא מה שהיה, שכן אפילו ארגון טרור קטן יכול להוריד את ישראל על הברכיים.

מה שקרה השבוע בלבנון החזיר את המאבק לממדים שהיו לפני השבעה באוקטובר. ישראל הוכיחה שוב שיש לה יכולות שאף אחד אפילו לא יכול לחלום עליהם וזה הביא אנחת רווחה, כי בעולם בכלל ובמזרח התיכון בפרט מכבדים את החזק, ולכן ככל שישראל תבנה מחדש את כוח ההרתעה שלה, הם יפחדו להתחיל עם ישראל, וזה ימנע שפיכות דמים משני הצדדים, כפי שהרמב"ם כותב שכל אדם הוא עולם מלא.

קריאה בשתי קולות

בפרשת השבוע אנו מוצאים משהו ייחודי. בדרך כלל, בעל הקורא בתורה מקריא את הפרשה בקול רגיל ומאוזן, לא נמוך או גבוה מדי, כך שכולם יכולים לשמוע. אבל לכל כלל יש יוצא מן הכלל. פעמיים בשנה הקורא מתבקש להנמיך את קולו. אחת הפעמים היא בפרשתנו, כי תבוא, בה מופיעה 'התוכחה', אלו קללות שנאמרו על ידי משה רבנו, מה יקרה אם חלילה עם ישראל לא ילך בדרך התורה והמצווה.

(מנהג נוסף הוא שכאשר מגיעים לעלייה של 'התוכחה' לא מכבדים בה אף אחד, אלא הקורא בתורה אומר את הברכות ומיד ממשיך לקרוא בתורה.) כך מובא בחומש המנהג: "קוראים את פסוקי התוכחה בקול נמוך", מדוע? כי חדשות רעות לא רצים לבשר בקול גדול. אם אדם צריך למסור הודעה על איזו טרגדיה חלילה הוא לא מכריז אותה, אלא אומר את הדברים בקול נמוך. לכן התוכחה נקראת בקול נמוך. (נוהגים כך גם כשקוראים את חטא העגל ופרשת המתאוננים)

אבל עוד לפני כן בתחילת הפרשה יש פסוק אחד שלידו נכתב באותיות קטנות: "מנהג הקוראים בתורה להגביה את קולם בפסוק זה". מה המיוחד בפסוק זה?

מצוות ביכורים

פרשתנו מתחילה במצוות ביכורים. יהודי שגר בארץ ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים והוא היה חקלאי כמו שרוב בני אדם באותם ימים היו, כשהוא "יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה" (תבוא כו, ב [רש"י]) ואז כשיש לו מספיק תאנים או פרי אחר משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל הוא ממלא סל עם פירות ומוליך אותם לירושלים לבית המקדש.

בדרך כלל החקלאי לא היה עושה את זה לבד, אלא כל הכפר היה מצטרף והם היו צועדים יחד בתהלוכה לירושלים. כשהם היו מגיעים לשם אנשי ירושלים היו יוצאים לפגוש אותם ואז כולם יחד היו עולים לבית המקדש, שם הכהן היה מקבל את ה'טנא' שזה הסל מידו של החקלאי ואותו חקלאי היה אומר בקול כמה פסוקים שהם תודה ושבח לבורא עולם על כך שהוא הוציא אותנו ממצרים והביא אותנו אל המקום הזה ונתן לנו ארץ זבת חלב ודבש. מצות ביכורים היא מצוה שאפשר לקיים אותה בין שבועות לחנוכה, מתי שיש לחקלאי זמן לעזוב את אדמתו ולעלות לירושלים.

מצוות מעשר

כאן אנו מגיעים למצווה השנייה בפרשת כי תבוא שזו מצות מעשר. מעשר זוהי מצוה שמצריכה להפריש חלקים מהיבול בארץ ישראל לטובת הכוהנים, הלוויים והעניים.

הסיבה לכך היא כי הכוהנים והלוויים לא קיבלו חלק בארץ ישראל היות שהקב"ה ייעד אותם שהם יהיו המנהיגים הרוחניים. התפקיד של הכהן והלוי היה לא רק לשרת בבית המקדש אלא הם גם שימשו כרבנים ומורים שלימדו תורה לעם ישראל, כמו שנאמר על שבט לוי: "יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל" (ברכה לג, ז) וקשה להיות גם מנהיג רוחני וגם בעל עסק.

לכן התורה מצוה על כל אחד שיש לו חלק בארץ לתמוך בכוהנים ובלוויים ולתת שתי אחוז מהיבול "תרומה" לכהן, ועשר אחוז מהנשאר כמעשר ללוי וזה נקרא "מעשר ראשון". הסיבה שהלוי מקבל יותר מהכהן היא כי לכהן ישנם עוד מתנות כהונה שהוא מקבל שהלוי לא זוכה בהם. אחרי שהחקלאי תרם שתי אחוז לכהן ועשר אחוז ללוי, הוא צריך להוריד עוד עשר אחוז מהנשאר ולהעלות את זה לירושלים וזה נקרא "מעשר שני".

בשנה הראשונה והשנייה אחרי שנת השמיטה זה היה סדר המעשרות: שני אחוז לכהן, עשר אחוז ללוי ועוד עשר אחוז לעלות לירושלים, סך כל המיסים בתורה הוא בערך עשרים ואחד אחוז מהיבול, הרבה פחות ממה שמשלמים בימינו. ואילו בשנה השלישית והשישית התורה מצוה שבמקום שנעלה את מעשר שני לירושלים [נדרום] נתרום אותו לעניים וזה נקרא 'מעשר עני'. הסך הכולל של המעשר לא משתנה, אלא במקום להטריח ולעלות את ה"מעשר שני" לירושלים אנו נותנים אותו לעניים.

בחג הפסח שבאה אחרי השנה השלישית והשישית יהודי עולה לירושלים ואז בחג הפסח הוא נכנס לבית המקדש ונותן הצהרה לפני הקב"ה. זוהי הכרזה על המעשה הטוב שהוא עשה. הוא מצהיר לפני הקב"ה שהוא קיים את כל מצוות המעשר, הוא נתן לכהן וללוי והעלה מעשר שני לירושלים. והעיקר, הוא מצהיר שהוא נתן "לגר ליתום ולאלמנה" מעשר עני, הוא תמך בעניים. הוא מסיים במילים המדהימות: "שמעתי בקול ה' אלוקי עשיתי ככל אשר ציוותני" (כו, יד).

ואז הוא פונה כלפי מעלה ומתפלל: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל", וכמו שרש"י אומר: "עשינו מה שגזרת עלינו, עשה את מה שעליך לעשות שאמרת אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעיתם" (כו, טו). היהודי אומר לקב"ה, אני עשיתי את שלי, עכשיו התור שלך בורא עולם למלא את חלקך בחוזה, כפי שאמרת בתורה "אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם".

הכוח לפעול 'השקיפה'

כאן מגיע משהו מענין. הגמרא (סוטה לב, ב) אומרת שאת ההצהרה הזאת שהוא קיים את מצות מעשר בשלימות היהודי אומר "בקול נמוך" ורק את הפסוק האחרון שבו הוא מבקש מהקב"ה "השקיפה ממעון קדשך" וברך את עמך את ישראל", אותו הוא אומר בקול גבוה. נשאלת השאלה, מדוע לומר את זה בקול נמוך, הרי הוא סוף-סוף קיים את המצווה בשלימות ומדוע לומר את זה בלחש? הוא צריך להתבייש בזה שקיים את מצוות מעשר בשלימות?

ישנם לכן שתי תשובות, אחת מופיעה בתלמוד בבלי והשנייה בתלמוד ירושלמי. בתלמוד בבלי נאמר: "אדם אומר שבחו בקול נמוך" ורש"י מוסיף: כי זה "שבח עצמו", הוא בעצם משבח את עצמו וזה לא נאה. במצות ביכורים הוא משבח את הקב"ה שהוציא אותנו ממצרים והביא אותנו לארץ זבת חלב ודבש, ואת זה מן הראוי שיאמר בקול, אבל במעשר הוא מצהיר כמה שהוא עשה הכל נכון. קצת צניעות לא תזיק?

ואילו בירושלמי (מעשר שני ה,ה. סוטה ט, יא) המפרשים מסבירים טעם אחר. היות שעומדים לידו עוד יהודים שהם לא יכולים להצהיר בבטחה שהם קיימו את מצוות המעשר בשלמות, לכן כדי לא לבייש אותם אומרים את זה בקול נמוך. מה כן אומרים בקול? אומר הירושלמי שכשהוא מגיע לתפילה: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" וברך את עמך את ישראל", לזה כל הקהל בבית המקדש הצטרף, כי את זה כל אחד יכול לבקש מהקב"ה.

זכר לאותו מנהג בבית המקדש נוהגים גם היום שכשקוראים בתורה הקורא מגביה את קולו כשמגיע לפסוק הזה. מה שמיוחד בפרשתנו זה שבאותה פרשה גם מגבירים גם מנמיכים את הקול.

אפשר לומר שמאז השבעה באוקטובר אנו מדברים 'בקול נמוך'. החדשות שהגיעו מישראל לא היו נעימות כלל וכלל, ולכן כשמדברים על המצב בארץ זה היה לדבר על טרגדיה אחת ענקית.

השבוע זוהי הפעם הראשונה שדיברנו בקול גבוה, בקול רם.

וכפי שהרבי אומר בשיחה שליהודים יש את הכוח לפעול שיתקיים העניין של "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל", להפוך את כל העניינים הבלתי רצויים לברכות בטוב הנראה והנגלה (תו"מ לב, עמ' 140).